

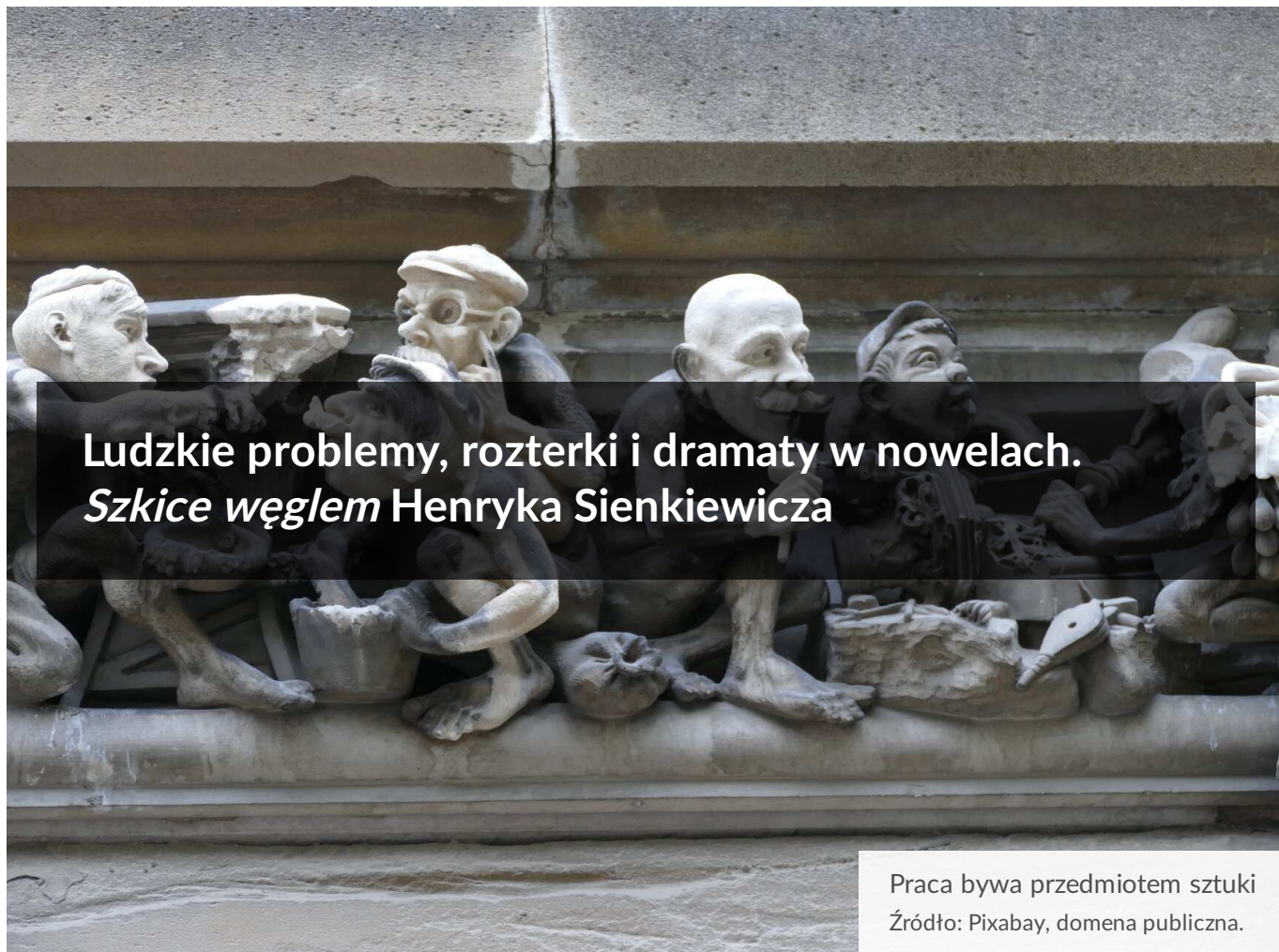

Ludzkie problemy, rozterki i dramaty w nowelach. *Szkice węglem* Henryka Sienkiewicza

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Maria Marcjan, *Nowela*, [w:] *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz i A. Kowalczykowa, Wrocław 1994, s. 615–617.
- Źródło: Tadeusz Bujnicki, „*Szkice węglem*” Henryka Sienkiewicza, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1963, nr 54/1, s. 34.
- Źródło: Tadeusz Bujnicki, „*Szkice węglem*” Henryka Sienkiewicza, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej ” 1963, nr 54/1, s. 45.
- Źródło: *Gloria victis*, [w:] Eliza Orzeszkowa, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 196–197.
- Źródło: *Szkice węglem*, [w:] Henryk Sienkiewicz, *Pisma wybrane. Nowele*, t. 1, Warszawa 1976, s. 5–6.

Ludzkie problemy, rozterki i dramaty w nowelach. *Szkice węglem* Henryka Sienkiewicza

Praca bywa przedmiotem sztuki
Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jednym z najważniejszych przedmiotów zainteresowania pozytywistycznych twórców stał się człowiek: jego rozwój, budowane relacje, usytuowanie w społeczeństwie, przemiany, jakim ulega. W drugiej połowie XIX wieku zaczęto przedstawiać problemy różnych warstw społecznych, nie tylko tych najbogatszych, arystokratycznych bądź mieszczańskich, ale także chłopów.

Przykładem takiego pochylenia się nad życiem mieszkańców wsi jest jedna z najsłynniejszych noweli Henryka Sienkiewicza – prozaika należącego do panteonu pozytywistycznych twórców – *Szkice węglem*, powstałe w czasie, gdy autor *Trylogii* przebywał w Ameryce. Tematyka noweli przedstawia jednak polskie realia i jest silnie zakorzeniona w rodzimych problemach.

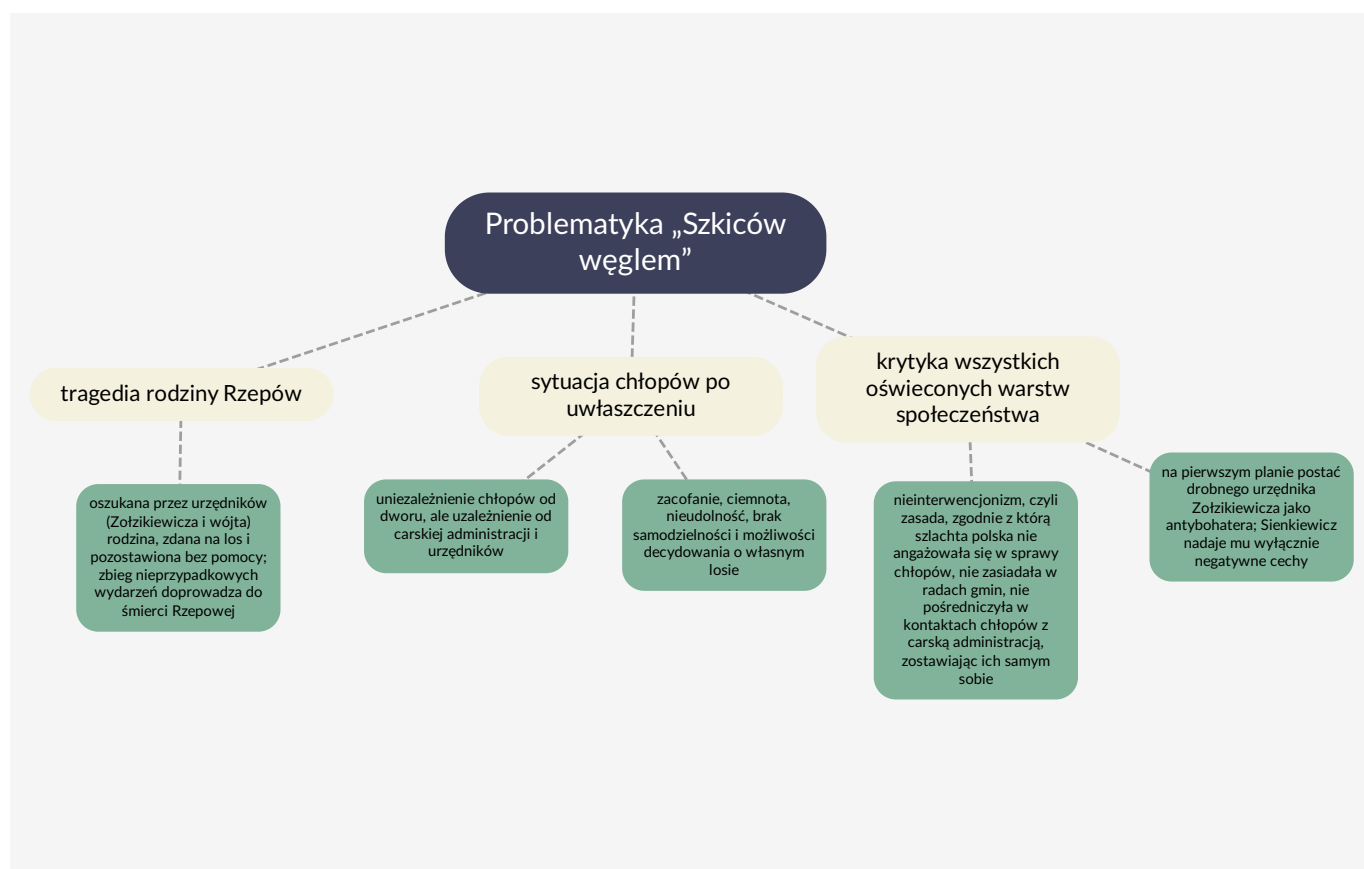
Twoje cele

- Wskażesz elementy naturalistyczne i realistyczne w noweli Henryka Sienkiewicza *Szkice węglem*.
- Zinterpretujesz motywy postępowania bohaterów *Szkiców węglem*.
- Wyjaśnisz wymowę tytułu noweli Henryka Sienkiewicza.

Przeczytaj

Szkice węglem

Szkice węglem to nowela Henryka Sienkiewicza powstała w 1876 roku, gdy pisarz przebywał w Stanach Zjednoczonych. Jej treść odnosi się jednak do realiów polskich, akcja rozgrywa się bowiem na wsi – w Baraniej Głowie – i toczy po uwłaszczeniu chłopów dokonany ustawą cara z 1864 r.

Problematyka noweli *Szkice węglem*

Józef Chełmoński, *Sprawa u wójta*, 1873

Źródło: domena publiczna.

Zgodnie z zasadami gatunku utwór jest jednowątkowy, krótki, o zwartej akcji i fabule. Narrator jest wszechwiedzący, a jego komentarze mają służyć refleksji czytelnika.

O wyraźnej społecznej wymowie *Szkiców*, ale i silnym oddziaływaniu utworu na czytelników, pisze Tadeusz Bujnicki:

((Tadeusz Bujnicki

„Szkice węglem” Henryka Sienkiewicza

Temat *Szkiców* podjął autor zgodnie z rodzącym się zainteresowaniem sprawą gmin wiejskich i ich funkcjonowaniem. Powstawało zamówienie społeczne na tego rodzaju problematykę w publicystyce i twórczości literackiej. Sienkiewicz zdawał sobie z tego sprawę [...].

Kronikarz „Ateneum”, który w 1879 r. podsumowywał wyniki kampanii prasowej wokół kwestii sądów gminnych i szlacheckiego **absenteizmu**, widział trzy ważne fakty leżące u genezy tego „dziennikarsko-wiejskiego ruchu”: 1) dyskusję w „Niwie” wokół upadku wielkiej własności ziemskiej, 2) *Szkice węglem*, 3) utworzenie sądów gminnych.

Źródło: Tadeusz Bujnicki, „*Szkice węglem*” Henryka Sienkiewicza, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1963, nr 54/1, s. 34.

Józef Chęłmoński, *Rzepowa*, 1898

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

absenteizm

uchylanie się od wypełniania obowiązków społecznych

agitacja

(łac. *agitatio* – podniecenie działanie) zjednywanie zwolenników dla osoby lub sprawy (np. kampanii społecznej lub politycznej)

naturalizm

(łac. *naturalis* – przyrodniczy, naturalny, wrodzony) – prąd literacki powstały w 2. poł. XIX w. wykorzystujący osiągnięcia nauk przyrodniczych, związany z poglądami deterministycznymi i ewolucjonistycznymi, często operujący silnymi środkami wyrazu, niestroniący od szczegółowego opisywania scen drastycznych, ukazujący ludzi w ich biologicznych uwarunkowaniach; naturaliści opisywali zazwyczaj życie niższych warstw społecznych w ich codziennym środowisku, ukazując takie problemy, jak brak higieny, edukacji, ucisk wyższych klas i niesprawiedliwość losu

realizm

(fr. *réalisme*) – w literaturze prąd spopularyzowany w prozie II połowy XIX wieku, dążący do jak najwierniejszego odzwierciedlenia świata znanego czytelnikowi z codzienności; realiści opisywali wydarzenia, bohaterów i ich egzystencję w sposób reprezentatywny dla przedstawianej w utworze grupy społecznej

weryzm

(wł. *verismo*) – kierunek w literaturze, muzyce i sztuce włoskiej końca XIX wieku, będący odmianą naturalizmu; w literaturze nadający fikcji artystycznej pozory całkowitego autentyzmu, postulujący wierne odtwarzanie rzeczywistości, prawdę, realizm

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią audiobooka i określ cechy naturalistyczne oraz realistyczne noweli *Szkice węglem* Henryka Sienkiewicza.

Polecenie 2

Wyjaśnij, w jakim celu autor stosuje zabieg stypizowania postaci, czyli ujednolicenia i sprowadzenia ich do określonych typów. Dlaczego nadaje cechy indywidualne tylko dwojgu spośród nich: Rzepowej i Zołzikiewiczowi?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PaPqTcBAn>

Niektórzy krytycy zwrócili uwagę na naturalistyczne cechy nowel Sienkiewicza. Przede wszystkim zaś za utwór należący do „szkoły Zoli” uznali *Szkice węglem*. Ich sugestie obracały się jednak wokół sprymitywizowanego, wąskiego pojęcia naturalizmu jako etycznego i estetycznego skandalu. Dlatego też w *Szkicach* zauważyli w gruncie rzeczy tylko drastyczność sytuacji i jaskrawość obrazów. W rzeczywistości związek opowiadania z metodą naturalistyczną był głębszy. Wynikało to stąd, że Sienkiewicz, który w swojej publicystyce wielokrotnie ujawnił dobrą znajomość tego kierunku, mimo iż zgłaszał wobec niego zdecydowany sprzeciw, to jednak nie odmawiał mu szeregu wartości, a o Zoli jako o artyście wyrażał się z uznaniem. Niezależnie więc od swoich późniejszych konstatacji krytycznych, Sienkiewicz pewne cechy naturalizmu przejął i włączył do swojej twórczości. Naturalistą jednak się nie stał, stopił bowiem elementy tej metody z zasadami innych kierunków: umiarkowanego realizmu i nawet idealizującego realizmu. W *Szkicach węglem* elementy naturalistyczne są znacznie bogatsze niż w innych utworach pisarza. Pomijając wielokrotnie przez krytyków

przypominaną drastyczność obrazów literackich, można w *Szkicach* wykryć następujące cechy, które zbliżają je do tekstów naturalistycznych: zasadę „organizowania” materiału beletrystycznego na podstawie zgromadzonych faktów o wyraźnym zabarwieniu autentycznym; swoistą formę dokumentu – genetycznie wyrastającego z dziennikarskiej praktyki Sienkiewicza; sięgnięcie do „nizin społecznych”, gdzie formy bytowania ludzi ułatwiają przeprowadzenie biologicznej koncepcji ich losu (stąd właśnie zaznaczona przez autora zwierzęcość chłopskiego życia i półpatologiczna podłość Żołzikiewicza, którego motywy działania sprowadzają się do dwóch zasadniczych: dążenie do kariery za wszelką cenę i dogadzanie swoim erotycznym popędom); wreszcie, nie ustalone jeszcze w *Szkicach* ostatecznie, „przedmiotowe” i samoistne znaczenie realiów (będące w konflikcie z subiektywnym komentarzem) pozostaje w polu oddziaływania naturalistycznej metody.

Chronologiczne ramy *Szkiców węglem* dadzą się określić z dużą ścisłością: lato 1871. Najdokładniejsze informacje zawarte są w rozmowie chłopów baraniogłowskich: wójta Buraka, ławnika Gomuły i Rzepy. [...] Umiejscawiając tak dokładnie w czasie swoje opowiadanie, wzmocnił Sienkiewicz iluzję prawdopodobieństwa i nadał w ten sposób większy ładunek autentyczności realiom utworu, zwłaszcza zaś charakterystykom środowisk i postaci. Dążąc do typowości w przedstawieniu stosunków społecznych, pisarz zmierza równocześnie do zarysowania ich ogólnego schematu, w który dopiero wpisze intrygę Żołzikiewicza i dramat rodziny Rzepów. Bowiem, jak trafnie zauważa Andrzej Stawar: „Istotnym bohaterem utworu są [...] stosunki wiejskie Kongresówki w owym czasie, przedstawione w zasadniczych elementach składowych”. W *Szkicach węglem* znaleźli się przedstawiciele tych wszystkich środowisk, których miejsce w życiu poułuszczeniowej wsi nie ulegało wątpliwości. Chłopów, urzędników, szlachtę, księży i Żydów reprezentują umiejętnie dobrane przez autora postaci. Sienkiewicz dąży do wyposażenia ich w charakterystyczne rysy ogólne i stypizowane – indywidualizuje natomiast skąpo. Nie cofa się przed karykaturą tak indywidualną, jak i zbiorową. Jedynie dwie postaci, Żołzikiewicza i Rzepową, wzbogaca pisarz o cechy indywidualne, nie zrywając jednakże związku pomiędzy nimi a zbiorowością, z której pochodzą. [...] Ideologicznie najwnikliwszą i najtrwalszą cechą *Szkiców* jest ujęcie przez pisarza wątku Rzepów. W nim zawarł najostrzejszy protest przeciw ówczesnym stosunkom wiejskim. Już sam wybór postaci z ludu na główne osoby dramatu i realistyczna, pozbawiona idealizujących motywów ich konstrukcja, wskazują na to, iż od ludowych powieści Kraszewskiego poczyniono krok naprzód w literackiej interpretacji problematyki chłopskiej. Cechą Sienkiewiczowskiego świata postaci i konstrukcji ich losu jest, uzasadnione względami ideowo-artystycznymi, satyryczne przejawienie i uproszczenie. Niektórzy krytycy widzieli tutaj naruszenie zasady prawdopodobieństwa, jednakże podstawy motywacji pisarz zawsze wspiera na mocnym

realistycznym gruncie. Wybiera tylko momenty najlepiej służące pisarskiej idei, wyolbrzymia je i czyni podstawową siłą w postępowaniu postaci. Taką wyeksponowaną cechą środowiska chłopskiego jest ciemnota. Staje się ona w pewnej mierze „winą tragiczną” Rzepów. Sienkiewicz zatrzymywał się u progu świadomości swych (ludowych) bohaterów. Bezwyjściowa była ich sytuacja, tragiczny ich los... wiodący nieubłagane do okrutnego finału. Oni sami jednak byli milczącą igraszką fatum, istotami, których zagadki psychicznej autor nie zechciał przeniknąć. Wędrówka Magdy jest fabularną weryfikacją jej losu, ale nie ujawnieniem przeżyć wewnętrznych. W *Szkicach* jednak nie tyle niechęć autorska do przenikania psychiki ludowych bohaterów (którą zresztą tworzy jako zdecydowanie prymitywną), ile celowe skonstruowanie uczuciowego wielosłowa z niewyraźnym bólem odgrywa rolę zasadniczą. Pisarz w swoim felietonowo jaskrawym komentarzu ironicznie tłumaczy się z powstrzymania od analizy przeżyć Rzepowej:

„Ach! gdyby to tak panna Jadwiga znalazła się w podobnym położeniu, dopieroż bym napisał sensacyjny romans, którym podjąłbym się przekonać najzaciętszych pozytywistów, że są jeszcze idealne istoty na świecie. Ale w pannie Jadwidze każde wrażenie doszłoby do świadomości siebie; rozpaczne rzuty duszy wyraziłyby się w nie mniej rozpacznych, a zatem bardzo dramatycznych myślach i słowach. Owo koło błędne, głębokie a przebolesne poczucie bezradności, niemocy i przemocy, ta rola liścia wśród burzy, głuche poznanie, że znikąd ratunku, ani z ziemi, ani z nieba, natchnęłoby zapewne pannę Jadwigę jakimś nie mniej natchnionym monologiem, który potrzebowałbym tylko spisać, aby sobie zrobić reputację. A Rzepowa? Ten prosty naród, gdy cierpi, to tylko cierpi i nic więcej!”

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Spośród poniższych zdań odnoszących się do *Szkiców węglem* zaznacz prawdziwe.

☐ Zamordowanie Rzepowej jest jednym z przykładów ciemnoty wiejskiego ludu.

☐ W utworze pojawiają się elementy ironii, np. w tytułach rozdziałów lub nazwach miejscowości.

☐ Narrator jest bohaterem opisywanych zdarzeń.

☐ Niektóre nazwiska bohaterów są znaczące, co wzmacnia typizację postaci.

Ćwiczenie 2

Połącz w pary nazwiska bohaterów z problemem opisanym w noweli, który symbolizują.

Burak

zacołanie chłopów, ciemnota, naiwność

Rzepowa

kompletny brak zainteresowania sytuacją ze strony wszystkich, którzy mogli coś zdziałać, doprowadził do tragedii

Zołzikiewicz

cynizm i bezduszne wykorzystywanie słabszych oraz własnej pozycji

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj do odpowiednich grup wskazane poniżej etyczne i społeczne aspekty, które doprowadziły do tragedii małżeństwa Rzepów.

Aspekty etyczne

wymiana usług i wspólny zysk
urzędników – przymierze
Zożikiewicza ze Skorabiewskim

Aspekty społeczne

brak skrupułów Zożikiewicza

zauroczenie Rzepową

znajomość stosunków w Baraniej
Głowie

Ćwiczenie 4

Oceń pod względem etycznym postępowanie Zożikiewicza.

Porównaj dwa opisy: Romualda Traugutta, dowódcy powstania styczniowego, i Zołzikiewicza, uczestnika tegoż powstania. Wyjaśnij, czym różnią się postawy obu postaci.

“ Gloria victis

Wodzem ich był człowiek świętego imienia, które brzmiało: Romuald Traugutt. Pytasz, dlaczego świętym jest to imię? Albowiem według przykazania Pana opuścił on żonę i dzieci, dostatki i spokój, wszystko, co pieści, wszystko, co raduje i jest życia ponętą, czałem, skarbem, szczęściem, a wzięwszy na ramiona krzyż narodu swego, poszedł za idącym ziemią tą słupem ognistym i w nim zgorzał. Nie tutaj zgorzał. Nie w tej mogile śpi. Kędyś daleko. Ale wówczas na czele hufca tego na tę polanę przyszedł i patrzyłyśmy na niego my, drzewa.

Źródło: *Gloria victis*, [w:] Eliza Orzeszkowa, *Opowiadania*, Warszawa 1994, s. 196–197.

“ Szkice węglem

Ale życie to miało i swoje ciemne, a raczej ryzykowne strony. Wrząca odwaga zbyt unosiła Zołzikiewicza. Jak zaś unosiła go wysoko, niepodobna by prawie uwierzyć, gdyby nie to, że dziś jeszcze pokazują płot we Wrzeciądzy, którego najlepszy koń nie może przesadzić, a który pan Zołzikiewicz pewnej burzliwej nocy, uniesiony namiętym pragnieniem zachowania się nadal dla obrony i szczęścia ojczyzny, przesadził jednym skokiem. [...]

Po tym jednak nadludzkim czynie, o którym zresztą wspomniały i wydawane naówczas biuletyny, fortuna, która dotąd strzegła jak żrenicy w oku pleców pana Zołzikiewicza, uleciała nagle od niego, jak gdyby przerażona jego odwagą. Tydzień nawet nie upłynął od owego wypadku, gdy jednego poranku bohatersko narażane ustawicznie plecy pana Zołzikiewicza spotkały się — wprawdzie (dzięki Opatrzności, która

zawsze wie, co czyni) nie z kulą lub z bagnetem, ale z pewnym innym, również prawie antylojalnym narzędziem uplecionym z byczej skóry i opatrzonym kawałkiem ołowiu na końcu, które to narzędzie zmieniło jak gdyby w rzeszoto niepokalaną dotąd skórę na krzyżu i łopatkach naszego sympatycznego bohatera.

Odtąd począł się w jego myślach i uczuciach zwrot stanowczy. Leżąc nosem na dół na prostym sienniku w baraniogłowskiej karczmie, po całych nocach bezsennych rozmyślał — rozmyślał, jak dawniej Ignacy Lojola — i doszedł wreszcie do przekonania, że każdy powinien służyć ogółowi taką bronią, jaką władza najlepiej; inteligencja więc powinna służyć głową, nie plecami, bo głowę ma nie każdy, a plecy każdy, więc oto niepotrzebnie swoje narażał.

Źródło: *Szkice węglem*, [w:] Henryk Sienkiewicz, *Pisma wybrane. Nowele*, t. 1, Warszawa 1976, s. 5–6.

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij znaczenie tytułu noweli Sienkiewicza *Szkice węglem*, czyli *epopeja pod tytułem: Co się działo w Baraniej Głowie*, uwzględniając przynajmniej dwa możliwe kierunki interpretacyjne.

Ćwiczenie 7

Zdecyduj, kto jest winien tragedii Rzepów, i sformułuj argument potwierdzający twoją tezę.

Ćwiczenie 8

Zredaguj wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, w której odniesiesz się do stwierdzenia, że w rodzinie Rzepów nie musiało dojść do tragedii.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Ludzkie problemy, rozterki i dramaty w nowelach. *Szkice węglem* Henryka Sienkiewicza

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły *nie* oraz partykuły *-bym*, *-byś*, *-by* z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń *-ji*, *-ii*, *-i*; zapisu przedrostków *roz-*, *bez-*, *wes-*, *wz-*, *ws-*; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (*a*, *ę*) oraz połączeń *om*, *on*, *em*, *en*; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- 4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- 10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawnieniu formułowanych sądów;
- 11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

IV. Samokształcenie.

- 1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
- 2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wskazuje elementy naturalistyczne i realistyczne w noweli Henryka Sienkiewicza *Szkice węglem*,
- interpretuje motywy postępowania bohaterów *Szkiców węglem*,
- wyjaśnia wymowę tytułu noweli Henryka Sienkiewicza.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi, by uczniowie przypomnieli sobie, czym charakteryzuje się nowela jako gatunek literacki. Mogą do tego wykorzystać e-materiał *Po czym poznać nowelę?*.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Uczniowie we wspólnej dyskusji przypominają treść *Szkiców węglem*, odpowiadając na pytania: kiedy i gdzie toczy się akcja, kim są główni bohaterowie, co się między nimi dzieje.

Faza realizacyjna:

1. Prowadzący odtwarza nagranie z sekcji „Audiobook”, a następnie poleca, by uczniowie, pracując w parach, wykonali polecenie: *Wyjaśnij, w jakim celu autor stosuje zabieg stypizowania postaci, czyli ujednolicenia i sprowadzenia ich do określonych typów. Dlaczego nadaje cechy indywidualne tylko dwojgu spośród nich: Rzepowej i Zołzikiewiczowi?*
Kilka osób przedstawia propozycje odpowiedzi, inni uczniowie mogą je uzupełnić, a nauczyciel weryfikuje poprawność wypowiedzi uczniów.
2. W drugiej części tej fazy lekcji uczniowie, wciąż pracując w 2-osobowych zespołach, wykonują ćw. 1–6 z sekcji „Sprawdź się”. Po upływie ustalonego czasu wskazane osoby

przedstawiają odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń i poleceń z sekcji „Sprawdź się”.
2. W podsumowaniu lekcji nauczyciel otwiera dyskusję, wykorzystując polecenie z ćw. 7: *Zdecyduj, kto jest winien tragedii Rzepów, i sformułuj argument potwierdzający tę tezę.* Uczniowie przez chwilę przygotowują się w ciszy, następnie wymieniają się swoimi refleksjami. Prowadzący dba o to, by dyskusja miała charakter merytoryczny.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćw. 8 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 1994.
- Tadeusz Bujnicki, *Pozytywizm*, Warszawa 1989.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się ze schematem dotyczącym problematyki *Szkiców węglem* zamieszczonym w bloku tekstowym, aby móc aktywnie uczestniczyć w zajęciach.